

ԲՈՎ ԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՀՆՈՒՐԻ ԲԱՐԵԿԱՄԸ	Դէպքեր ու Դէմքեր	941
ՎԱՀՄԱՆ ՎՐԴԴ.	Գիւղի եկեղեցին	943
Մ. Ա.	Պահը գիշերօթիկ վրժնց. մէջ	946
Ս. Տ. ԳԱՌՆԻԿԵՍՆ	Պահը եւ Գիտութիւն	948
ՅՈՎՀ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ	Եւդոկիացի Հայ Կինը	949
ՎԱՐՍԱՄ	Խորե Մայրը (Վիպակ)	953
Յ. ԱԼՓԻԱՐ	Սալատ Ռիւս	960
	Համաշխարային Արձագանք	962
	Լրաքաղ	963

ՎԵՐՋԻՆ ԱԶԴ

✍ ԻՐԵՆՑ ՊԱՐՏԲԸ ԶՎՃԱՐՈՂՆԵՐՈՒ

Մինչեւ յառաջիկայ 41րդ. թիւը՝ թերթիս հետ իրենց հաշիւները չկարողացողները՝ չպիտի վշտանան անշուշտ եթէ հեղհեռեմ հրատարակութեան տալ սխալներ անխափր իրենց անսխալները կ'ցատինք որ այսպիսի անարօրժ միջոցի մը դիմելու կ'առաջարկենք ակամայ, բայց և այնպէս ու եւ կերպով չենք կրնար հասկնալ թէ ի՞նչու այսքան ժամանակ կ'երկարաձգեն զրկելու մեզ իրենց պարտքը, երբ առաքման այնքան գիւրդին միջոցներ կ'ը տնտիւն:

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԱՆԳԱՂՏՆԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ

ՅԱԶՈՐԴ ԹԻՒՈՎ

Ռ. ՈՐԲԵՐԵԱՆ

Մ. ՈՒՂՈՒՐԼԵԱՆ

Յ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Յ. ԱԼՓԻԱՐ

Գրաստնս ստացած է՝

ՆՈՐ ԲԱՌԳԻՐԻ ԾՐԱՆՍԱՀԱՅ՝ Գ. Նար-Պէյի
Երկու հաստ մեծադիր. — Գիւն 135 դրոշ:

ԱՃԱՆՏԱ Առևտրական. — Զորս ընդունան, վաճառատուններու համար խիստ պիտանի, Մատթէոսեան տպարանէն լոյս տեսած, կարող մրցելու եւրոպական Աճանտաններու հետ թէ տպագրութեամբ, թէ կազմով և թէ գինով. հատը 7 դրշ:

Աճանտա Համագգային. — Գրպանի, երեք տեսակ կազմով, հատը 3, 5 և 8 դրշ:

ԹԻՒ 40

1 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1903

ԴԵՊՔԵՐ ՈՒ ԴԵՄՔԵՐ

Դրեթէ չէի տեսած Պոլսի մէջ դադադ մը, որ չըջապատուած ըլլար ա՛յսչափ կատարելապէս միջազգային եւ ա՛յսչափ ճոխ, ընտիր բազմութեամբ մը, թո՛ղ այն խումբանը խումբներամ, որ փողոցի անցքերը կ'պտանիչէր Ամէնուն ծանօթ, ամէնէն սիրուած եւ ամէնէն յարգուած դէմքի մը անակնկալ ամպունիլը մահուան թալուկոյի յուզմունք եւ թախիծ քսած էր անթիւ, այլադան, այլափառ դէմքերու վրայ:

Ո՞ղ կրնար գրեթէ կէս դար յառաջ գուշակել թէ Պ. Միքայէլ Խորասանճեան, բժշկական ուսանող մը, ո՛րչափ ալ աշխատասէր եւ յաջողակ իր երկատարօղութեան մէջ, սիրտի կրնար մինչեւ դեռեղմանին եղերքը երկարել աշխատասիրութեան հրաշալիքը նա յաջողութեան մեծ դադանիքը:

« Յարգելի Միքայէլ Պ. Խորասանճեանը, որ բաւական ժամանակէ ի վեր բուժական գիտութիւններու կը հետևի Բարիգի մէջ, մտերս բժշկի վկայականը անտեղով կը պատրաստուի, կ'ըսեն, Պոլիս դասնայ իր դրութիւնը չաեսանք, բայց՝ կը լսենք թէ վարժապետները շատ գոհ եղեր են անկէ և նախագահը, Պ. Նեւամօն մտանուոյն լապիս գինքը շնորհաւորել է: Յարգի և ուսումնական բժիշկը միշտ խոնամութիւն և աշխատասիրութիւն ցոյց տուել է մայրաքաղաքիս (= Բարիգի) մէջ բնակելու տան: ԱՐԵՎԵԼԵԱՆ, որտեղ կ'համարի զինքը իր հիմնադիրներու մէջ հաշուել: » (ԱՐԵՎԵԼԵԱՆ, 1859. Թիւ 4. էջ 32):

Պատահաբար Արեւմուտք հանդէսը կ'ըղթատէր. ուշադրութիւնս գրաւեցին 1859 ին գրուած այդ տողերը, երբ նոյն ատեն նոր լսած էինք թէ « Խօրատանձին » հիւանդ է: Չգիտեմ ի՞նչ դուրսդիպութիւն էր այդ, որ 59 ի երիտասարդ ուսանողը եւ 903 ի բժշկապետը քով քովի կ'ընէին: Ես կայտառ ծերունին կ'ճանչնայի՝ որ իր ընդունելութեան մէջ կ'միտցնէր քաղաքավարութեան հետ պատկանանք, եւ բարեացակամութեան հետ հաճոյակատարութիւն:

Այդ խոհեմութիւնն ու սշխարհասիրութիւնը, որով բարացուցուած է Տօքթ. Միքայէլ Ֆոանոսայի մայրաքաղաքին մէջ, կանոնաւորութեան գինիթը հասուցած է զանոնք՝ գրաւելու համար միակ զիրքը եւ անունը Օսմանեան կայսրութեան մէջ, ողբացեալ Քեաթիպեանէ ետքը եւ շինելու համար հեղինակութիւն մը՝ իբր ակտարան եւ ակտադէտ, որ յարկ վայելէ Եւրոպայի բժշկական գիտութեան երեւելիներուն (savants) քով:

Իրաւ որ բախտին յայտնեցր թիւ բան չե՛ն լուսուորեր Տօքթ. Խօրատանձեանի յաջողութեան զաղանիշներուն մէջ, բայց քանի՜նե՛ր ամէնէն մեծ բախտերը կոխկռտած են եւ նշառակ եղած՝ ճախուղութեան հետեւանքներուն: Ամիրայական ճիւղ տան մը փառքերն ու վարքերը փոխանակ միջոց ընելու շտապանքի, իր կոչումը գործնականացնելու կ'նուիրէ՝ կեանքի տառապանքները սպաննելու համար: Այսպիսի յարացոյց մը իր գործի ամբողջէն ու իր ամբողջ գործունէութենէն կ'ցայտի եւ երեւան կ'ընէ իր գիտութեան եւ արուեստին զինարարութեամբ մարդը, որ իր սուրնի պէս պոզպոստացած նկարագրով գուլ ու գողար չունի, միշտ կ'վազէ, շարունակ կ'վազէ:

Թէ մարդ մը ի՞նչ կրնայ ըլլալ իր գործին մէջ եւ ինչե՛ր կրնայ ընել իր նմաններուն, Տօքթ. Խօրատանձեանը կրնանք ցոյց տալ իբր ակադար:

Պոլսի մէջ չկայ անհատ մը որ ճանչնար « Խօրատանձին », երեսուն տարիներէ աւելի ուսուցչութեան մը հրապոյրին տակ բժիշկներու ամբողջ սերունդներ հասուցած է կայսեր, Բժշկական վարժարանին մէջ եւ քիւրաւոր հիւանդներու խնամք տարած:

Բժիշկ մը, որուն է վերջին խօսքը կեանքի խնդրներուն մէջ, որու « այո՛ »ն կամ « ո՛չ »ը գիտութեան կառուածին մէջ ընաւ չլրկելի, նախախնամական պարզեւ մ'է ա՛ն ստապեալ մարդկութեան համար:

Այս քանի մը տողերով ի՞նչ որ ես կուզեմ նուիրել իր յիշատակին՝ իբր ծանօթ իր մարդասիրական վերաբերութիւններուն եւ իբր երախտապարտ իր կապուելի խնամքներուն՝ թերեւս ամենատկար մէկ արձագանդն է այդ ընդհանուր եւ միջազգային արտայայտութեան, որով ամբողջ մայրաքաղաք մը իր ամէնէն անկեղծ յարգանքը նուիրեց մեծանուն բժշկագետի գազաղին:

Անխմաստ ցոյց մը, ուսմիկ հետաքրքրութեան հոյլ մը պիտի ըլլար այս բոլորը՝ եթէ մարդ չդանուէր մարդկութեան գիտուն, պատուաւոր, ազնուական անհատներուն հետ զէմ զէմի, քով քովի:

Ինչո՞ւ եկած էին սա՛ պաշտօնական մեծ անձնաւորութիւններ, ինչո՞ւ՝ բժշկութեան սա ուշադրաւ լէզէոնը, ինչո՞ւ սա բժշկութեան ուսանողները, ինչո՞ւ սա հայ ժողովուրդին բոլոր ներկայացուցիչները, սա եկեղեցականները, սա որբերն ու որբուհիները, սա պատահաններն ու պատշգամները լեցնող եւ ոգեւորող զէմքերը, ինչո՞ւ այս պաշտօնականները եւ ոչ — պաշտօնականները, սա հարուստներն ու աղքատները, ինչո՞ւ ասոնք, ինչո՞ւ անոնք, օ՛հ մարդիկ գործ չունին միթէ: Ինչո՞ւ, — մարդու մը կտրուածոր սղբալութէ տաղանդ մը յարգելու, մեռածը գիտելու թէ երբեմն մահկանացուները հիւանդութեան ճիւղներէն աղատողը գրուատելու, բժըշկապետին դամբանականը լսելու թէ բժշկութեաններուն զէմքը ուսումնասիրելու:

Ի՛նչու ալ եկած ըլլան ասոնք, հայ ազգը երկրին եւ պետութեան սրտանց ծառայող իր ամէնէն փառաւոր եւ ամէնէն արժէքաւոր զէմքերէն մէկն ալ կ'կորսնցնէ, որուն ցաւը միջազգային համակրանքի եւ երախտագիտութեան մէջ կ'ալիւմ եւ թէ կ'ամոքուի:

Պոլսի բովանդակ մամուլը կ'մըցի իր հրատարակութիւններով՝ ներքողելու համար Տօքթ. Խօրասանճեանի արժանիքը: Աննախանձ եւ տարածուն հոսանք մը կայ այդ այլադան հրատարակութիւններու մէջ, գնահատութեան, երախտագիտութեան, համակրութեան ընտանութեան ամէնէն ջերմը արտայայտող հոսանք մը:

Անկեղծօրէն կ'ըզձանք որ Հայ բժշկութեան ներկային համար արդէն արդիւնաւոր եւ ապագային համար յուսալից ներկայացուցիչներէն շատեր անընդհատ պահեն այդ հոսանքը:

ՇԱՀՆՈՒՐԻ ԲԱՐԵԱՍԸ

ԳԻՒՂԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

(ՈՒՂԵԻՈՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԻՐ)

Գիւղացի համայնքին հետ զեռ չէի ապրած, գեղջկական բնմէն զեռ չէի խօսած. գիպուածը այնպէս մը բերաւ որ Արտաշէյի աղքատ շինականներուն մօտ գիշերեմ:

Օրը շաբաթ էր, գիւղի երիտասարդ երէցին հետ եկեղեցի մտանք՝ երեկոյեան ժամերգութիւնը կատարելու: Անշուք, կիսափուլ մօտուս մը: Առանց խաչկալի բնմէն վրայ կանդնած այլի խորան մը՝ որուն զարդերը կը կազմէին պատուած Տիրամօր կենդանաւոր մը, անուածոյճ, չեղ քաւաթեւ մը, կաշեպատ, մոմկաթուրներով աղատուած

երկու Աւետարաններ ու քանի մը փայտեայ աշտանակներ, խորանի ծածկոցը, սպիտակ մոզուսէ, առջեւի սփռոցը ոսկեհուռ ժանեակներով, երկողում շիւթեր չէին, ինչպէս են քաղաքի հոյակապ եկեղեցիներունը, ո'չ ալ վարադոյրը թանդ կերպամաներէ ու ազնիւ մետաքսեղէններէ շինուած : Պարզ կտաւեղէններ, քանի մը կանգուն պատմա բաւական համարուած էր Տիրով այդ խեղճ տունին պէտքերը հոգալու համար :

Պատերուն ծեփերը թափած էին, մրոտ քարերը ու կղմինտրները երեւելու աստիճան : Պատուհաններու ապակիները փչրուած՝ առանց փեղկի, առանց երկաթեայ վանդակի : Տախտակմամբ մեծ մասով փաած, ցեցերէ ծածկւած, իսկ զմեքեթը ահռելի երկրաշարժի ցնդումներէն փռեկտածի երեւոյթն ունէր, արեւի առաջին ճառագայթները կարծես անարգել պիտի կրնային ներս սողոսկիլ այդ ճեղքերէն, ախուր մատուռին մէջ աղօթամատոյց հաւատացեալն ողջունելու :

Տաճարին այդ անխառնակ վիճակը սակայն՝ չա'տ պերճախօս էր : Սաւրը յուզումներով կ'յուզէ դքեղ, ամբողջ էութեամբ կ'սարսռաս, կուրծքէդ չոր հառաչներ կ'թօին, աչքերդ արցունքներով կ'ողողուն : Հոս, այս խեղճութեան մէջ, Աստուծոյ ներկայութիւնը աւելի զգալի է մարդուն քան Սեբաստիոյ Մայր տաճարին հոյակապութեանը ու հմայքին մէջ : Հոս պարզութեան մէջ, համարեա աւերակներուն մէջ, միամիտ շինականներուն կոյս հաւատքին ծոցը, մարդ աւելի խոնարհ երկրպագու է Սանդոզին քան այլուր :

Այն զգացումներու ճնշող տպաւորութեան տակ զխտակցութիւնս կորսնցուցած էի. Յանկարծ առջեւս անկուած դասայ 13 — 14 տարեկան լաճ մը որ զիս ուշաբերեց : Ծաբթ երեկոյեան «Կոյս դուարթ»-ը երգելու համար ձեռքս համբուրելու եկած էր : Զգուտ նիհարիէի պատանի մըն էր ան այրած, կեղտոտ ու ջրանախաթախ գէմքով :

Դիւարիւր չէր հաներ, կ'երևի թէ գլուխն ալ ճաղատ էր :

Պատուած, աղտոտ, գոյնզգոյն շապիկներ հագած զիւղացի մանուկներ չըջապատած էին մեր գպրասկաւը : Ասոնց ձայն առնելու կերպը մեղուններու բղբունին կ'նմանէր, մինչդեռ պատանին իր միօրինակ խաղերով, այլանդակ ուրբակներով ահռելի ունիւմ մը ձգած էր եկեղեցիին մէջ, ու բամբ, խապոտ ձայնը հետզհետէ կ'բարձրանար իր կոկորդը պատուելու եւ ուրիշներու ախանջներ խլցնելու աստիճան : Մատուղը կ'գոռար, խարխուղ զմեքեթ ձայնի սաստկութեանէն կարծես պիտի փչէր զմեզ տակը ճգմելու համար :

«Եկեալքս»-ին միացան, քովը գտնուող տիւրացուները : Ծաբթ երեկոյեան երգուելու համար սահմանուած այդ դեղեցիկ օրհներգը ալ բարբառոսի պարերդ մը դարձեր էր այդ կուհաուելիլ անմեղններու չրթներուն վրայ : Կ'երգէին գէմքերնին ծամածուելով, գլուխն ու փոքերնին անդադար շարժելով : Այս երգեցիկ լաճերու գլու-

խը կը կ'գտնուէր ոտքով կաշ, գլխով հաւասարապէս կուճա տարնց երեսասարդ մը որ (արդեօք դեղին վարժապետն էր) իր կերկեր ձայնովը միւսներէն կ'տարբերէր ու աւելի եռանդուն երգուածքովը կարծես պիտի խզրատէր խաչափողին նեարգները:

Սիրեցի սակայն այդ վայրի երգիչները, վարդ այտերով այդ կայտառ նոնոչիկները: Սիրեցի իրենց երգին եղանակը՝ ո՛րքան ալ աւանջա վերաւորէր: Այդ պղտիկները կ'սրէին երգելը, երգել սիրով, խանդով, ուրախութեամբ, հաւասարով:

Մինչ ասոնք կ'երգէին, անոնց գիւղացիներ իրենց եզները լծթող րրած, էջն ու աշխատանքը լքած խումբ խումբ կ'դիմէին եկեղեցի: Տասնոց մը կ'ձգէին պանկալը ու մեղրամոմ ի ձեռին դառ կ'մանէին: Քանի մը բոպէի մէջ տաճարը լոյսերով կ'ողողուէր: Ամէնքը խորին ակնածանքով ու պատկառանքով կ'խոնարհէին մինչև դետին, կ'երկրպագէին Անմահին իրենց երեկոյեան պարզ աղօթքները մրմնջելով: Արեւը՝ Աստուծոյ այդ վեհագոյն պատկերը, կարծես թէ այդ պահուն կ'խոնարհէր ունկնդրելու համար խեղճերուն պաղատանքներուն: Իր վերջալոյսի ճաճանչները, ուղղակի ճառապայթելով մատուռի արեւմտեան լուսամուտէն, չեղակի կ'թափանցէր, կոտրած, սեւցած, փռններու մէջ թաթառուն ջահի ապակեայ հատուածակողմերէն (prisme), ծխածանուած պսակ մը յօրինելու համար, մաշած բղկոտած Տիրամօր պատկերի ճակատին՝ ի մեծ հիացումն միամիտ շինականներուն:

Ինծի կ'թուէր թէ այդ Սրբալոյսին մէջ ամէն բան զուարթ էր, միայն ես մեղանոյշ տիրութիւնով համակուած կ'զգայի դեռ Աստուած վերէն կ'ժպտէր ընդունելով իր ծառաներուն փառատորութիւններն ու աղաչանքները: Տաճար, իր լուսալուսութեամբ ու խոնկի անուշաբոյր ծախի ողողումներուն մէջ, գէթ պահ մը մոռցած էր իր մերկութիւնը: Շինականներու մըլած դէմքին վրայ կարծես փոփանքի դոհունակ ժմիրը կ'նշուէր, օրուան տօթը, աշխատանքի տաժանքը, կրօնքի առք շունչին տակ, մոռցուէր էին:

Երջանիկ հողիներ, որքան ալ կեանքի պայմանները նոյն ըլլան ամէնուն համար, բայց ձեր միամտութիւնը, կեանքը չզգալու արամազրութիւնը գձեղ երջանիկ կ'ընեն: Ձեր յոյնութիւնները հանդիստի կ'փոխուին, ձեր քրտինքներով ակօսուած երկիրը՝ արգաւանդ գաշտելու, ձեր տառապանքներուն հանդէպ բնութեան անտարբերութիւնը՝ խոնարհ համակամութեան: Գուք բնութեան ծոցը, ձեր արեւոտ քրտինքներովը, պարարտ խաչներովը, ծաղկազարդ հովիտներովը, գեղեցիկ բլրակներովը, լայնապարզ անտառներու հովիտներովը, խոխովող անուակներու վէտէտու միւկներովը թեւեւ ամէնէն երջանիկ էակներն ըլլաք մարդկութեան հսկայ զանգուածին մէջ:

Ձանայի, իրենց հասկնալի լեզուովը, կէս ժամու չափ մխիթա-

րեւ զերենք Աստուծոյ խօսքովը՝ յետոյ համակրելի ժողովրդապետին հետ հեռացայ Մատուռէն, զեղացիներուն ունեցած սեռն հաւատքին հիացումը ու սրբավայրին վրաս թողած անոյշ սպաւորութեան անեղծ յիշատակը հետս տանելով:

Ամսիս

ԵՐՈՒԱՆԴ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՄԱՀՐԸ

ԳԻՇԵՐՈԹԻԿ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷջ

Լ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻՆ

Պահքի սահմանումը, մեր եկեղեցական սրբազան հարց կողմանէ, բացայայտ է թէ՛ որքան չըջահայեաց եւ իմաստուն կարգադրութիւն մ'է, ամեն ժամանակի պահանջներուն ալ համաձայն:

Ժուժկալութիւնն ու խնայողութիւնը մէկդի, առողջապահականն է ամենէն կենսականը:

Բա՛ց տոմարը, եւ մի առ մի նշանակէ պահքի օրերն, իրաւքնէ այն օրը, այն եղանակին, հարկ է արիւնը գրգսող մաէ հրաժարումը:

Եթէ պահքը չըլլար, բիշկները այսօր զայն պիտի հաստատէին, ոչ «աղ ու հացից», ահան մէթօտով սակայն:

«Բանջարեղեւ, ձաւար եւն» խոսակաւ իւղերու ճոխ զանգաւնոթիւնով ընդ համեմուած. ահա՛ Ս. Կարապետի բարձրագոյն վարժարանի պահեցողութիւնը. — հաւկիթ, կաթ ու պանիր՝ պահոց կերակուրներու *suppléments* ներն են, չմոռնանք:

Ստեփանեան էֆօ յարուցած *alarose* ին տեղի չիկայ, դէթ այս վարժարանին համար:

Հինգ ստորագծուած բառերն, լոկ ստորագծուած ըլլալուն համար հետաքրքրական են, ուրիշ ոչինչ:

Ստեփանեան էֆօ ին անոր մէջ *միս* խոսի ընդ նշմարելուն վրայ զարմացած եւ ալ փորձեցի չօշտիւել Գեր. Տրդատ Եպիս զաղտիարը սակայն խնդուէն զատ, ուրիշ պատասխան մը չտի:

Դալով՝ թէ գիշերօթիկ վարժարաններու մէջ աննդարար կերակուրներ ջամբուելու են աշակերտաց, կազդուրելու համար աշակերտաց մարմինը ու միտքը միանգամայն, կատարելապէս համակարծիք եւ Ստեփանեան էֆէնտիին:

Յամենայն դէպս, հարկադրուած ըլլալով տեսութիւններս մասնաւորել կեանքիոյ բարձրագոյն վարժարանին վրայ, իբրեւ այդ սերունւած վարժարանին նախկին աշակերտը, կուգամ ամենաճիշտ յայտնութիւններն ընելու:

Փոքր-Ասիոյ մէջ չիկայ գիշերօթիկ վարժարան մը, գօլէճ մը, ուր այնչափ անուշիկ եւ մաքրութեան հոգ տարուի, որքան այս

վարժարանին մէջ :

Էջմիածնայ, Երուսաղէմի, Սիսի, Արմաշի վանքերն, բոլոր գիշերօթիկ վարժարաններս պահող քաղաքներուն հետ առնելով՝ չունին Ս. Կարապետի վարժարանին ոչ օդն ու գիրքը, ոչ կլիման ու ջուրը :

16 տարիներէ հետէ, 264 աշակերտներ ապրած են այդ գիրքով սքանչելի վանուց դպրոցին մէջ, եւ ցայս վայրկեան դպրոցին մէջ մահուան եւ ծանր հիւանդութեանց դէպք չեն պատահած. — 1893ին, քօլերան կեսարիա եւ շրջակայները տարածուեցաւ, սակայն քաղաքէն երեք ժամ հեռու եղող վանքը չկրցաւ մուտ գործել, ուր մենք (այն ատեն աշակերտ) պաշարուածի մը գիրքը ունէինք :

Այլքի առջև ունենալով սոյն վարժարանի աշխատութեանց կանոնաւորութիւնը, այժմու նոր վարժարանին առողջապահիկ շինուածքն ու գիրքը, ուսեատի, նիստ ու կացի, ննջման ժամերու րոպէական ճշտութիւնը, Ստեփանեան Էֆ. պիտի փափաքէր սոյն երկինքին տակ ապրիլ, ու պահք լսնել տարւոյն ամբողջ օրերը, քան միս կրծիլ շարունակ, քաղքի, մաշեցնող քաղքին մէջ :

Գեր. Տրդատ Եպ. գրած արդելքը լոկ Ստեփանեան Էֆ. ի նախասիրած մտին, եւ դաւած մը գինիին դէմ է, գորս ջերմօրէն կը յանձնարարէ թօշակի բարձրացումով մը միասին :

Թո՛ղ տարեթօշակը չբարձրանայ : Լու. եւս ոսկի մը կամ երկուք թող նուազի, ու ամբողջ տարին պահք բռնեն . . . , աւելի խելքի մօտիկ առաջարկ մը պիտի ըլլար այս :

Պիտի զարմանաք, երբ ըսեմ թէ՝ վարժարանի պահոց օրերու կերակրոց ծախքը 2 առ երեք համեմատութիւնով աւելի է :

Կեսարիոյ մէջ, կարգ մը ներքին դատաւաց նման, միսը ամենէ խնայողականն է. — Այս ամենէն քաջ կը հետեւի թէ՝ խնայողական տեսակետով չէ որ պահքը ստեպողական է Ս. Կարապետի վարժարանին մէջ :

Վանք ու պամիչ. — Այս բառերն ալ ես կ'ստորագծեմ, Գեր. Տրդատ Եպ. ի հինգ ստորագծուած բառերուն նման, տեսնելով այդ երկու բառերու մէջ սերտ աղերս մը եւ խնամութիւն մը :

Ստեփանեան Էֆ. աւելի խիստ ըլլալու իրաւունք պիտի ունենար, երբ Ս. Կարապետի վարժարանն, ընթրիքի հացի աւելցուքներն հաւաքելով, փշրելով, վաղուայ ճաշի չորպան պատրաստէր, ինչպէս կարգ մը գողէթներ կ'ընեն անինայ հրամցնելով այն պսակաւորներուն, որք իրենց *ibese* ի նիւթը Ստեղծարարութենէն, իսկ քարոզիւնը՝ Մարդակազմութենէն պիտի քաղեն . . . :

Ստեփանեան Էֆ. ի սխալը մօի չափազանց պաշտպան կանոնիւն է. լս' իսկուր համբաւ մ'է մօին կարծեցեալ օգտակարութիւնը. — Երանի՛ թէ մարդը, միս ու աւելու ընդունակութիւնը ունեցած չըլլար, որով մարմինը զերծ կը մնար զանազան հիւանդութիւններէ, եւ չէին տեսնուեր մեր վրայ Carnivores ներու վրայ տեսնուած pas-

sionsները. — Թո՛ղ ամբողջ աշխարհ մսէն հրաժարի, նուազ եւ կամ
ընտաւ եղբայրախոշոշ պետի չըլլայ այլ եւս:

Պահքը, բժիշկներու բառով, քեհրիզը յանձնարարելի է բոլոր
մարդոց համար, այլ ոչ «աղուհացական», պահքը, որ գոյութիւն
չունի եօթն խոտաճարակներու օրերէն ի վեր. հակառակը պնդել
քիչ մը անտրամաբան պետի ըլլայ, որովհետեւ ամեն դար, ամէն
ժամանակ իր տիրացու խոտաճարակները ունի. — Ասոնց աշխա-
տութիւնը կը ներէ այդպէս ապրել, անուցանող արեւի, եւ ուռճա-
ցնող անձրեւի տակ:

Մ. Ա.

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՊԱՀՔ

Կեսարիոյ առաջնորդ Գեր. Տրդատ Եպս. Պալեանի զպրօցական
յայտարարութեան առթիւ. Արեւելեան Մանդոյ 36 թիւին մէջ Կա-
րապետ Էֆ. Ստեփանեան սոյն խորագրով յօդուած մը հրատարակե-
լով՝ մակդէն կերակուրներու առողջարար ըլլալն եւ պահոց կերա-
կուրներու վնասակար լինելը կը փաստաբանէ:

Թէեւ Գեր. Տրդատ Եպսի. կը վերաբերի այս մասին պէտք եղած
բացատրութիւնը հրապարակաւ տալ, բայց որովհետեւ Արեւելեան
Մանդոյ Պատ. Խմբագրութիւնն ուրիշներու եւս հրաւէր կը կար-
գայ այս մասին իրենց տեսութիւնը պարզել, ուստի ներկայիս կը
փութամք մեր խոնարհ կարծիքն յայտնել ազնիւ ընթերցողաց:

Յարգելի յօդուածագիրը կ'ըսէ. հաշիւ եղած է զիսկականօրէն
քե մետղեկ կերակուրները, մանաւանդ չխաշած միսը կը զօրացնէ
մարմինը եւ ալ աւելի միտքը:

Այս օրերս Սուրհանդակի 1396 թուին մէջ 2. Գիտասէր սառ-
կագրութեամբ շահեկան յօդուած մը կարդացի. ի՞նչպէս կարելի է
երկարեղ մարդկային կեանք խորագրով՝ յորում Բարիդի Բասթէօր-
եան միջբողոքաբանական հաստատութեան փառքերէն մին Տրթ. Մէնչ-
նիքօֆ այսպէս կ'ըսէ. միսը կարելի եղածին չափ ի՛նչ ուտելու է.
եւ ուտեստի մասին ամենեւնի աւելի կարեւորութիւն կ'ունստ արմօքի
եւ քանջարեղեկներու:

Ուրիշ գիտուններ եւս կը հաստատեն թէ՛ շուրիան, սոխը, ըն-
կոյզը ունին իրենց մէջ այն աստիճան ուժեղ հիւթեր՝ ինչ որ ունի
միսը. փորձով իսկ տեսած եմ զայս, զի զաւակներէս մին որ երեւ-
տասարդ մ'է այժմ, իր մանկութենէ միտ չուտեր եւ միւս զաւակնե-
րէս առողջ է թէ՛ մարմնով եւ թէ՛ մտքով. մանաւանդ հիւանդու-
թեան ենթակայ չէ, միշտ զիւր, միւսները գրեթէ ամեն օր միտ կու-
տն եւ անոր չափ ուժով չեն:

Քաղաքիս Հայ համայնքն՝ շատ քիչ բացատրութեամբ գրեթէ 30 -

40 տարեկէ ի վեր պահնցողութիւնը մէկըի դրած է, եւ աւագ շար-
թուն մէջ անդամ (ի բաց առեալ միջին եւ աղքատ զառանգարն)
հարուստներն միս կուտեն: Ըսել է որ ներկայ սերունդն այսպէս
վարժուած է՝ եւ չէ կարող պահոց կերակուրներ ուտել, հետեւա-
բար Իգմերցի մը չէ կարող ուրիշ գաւառներու եւ քաղաքներու
վրայ ալ այդպէս մտածել եւ մասնաւորէն քնդհանուր հետեւութիւն
եղբակացնել. վասն զի ուրիշ տեղեր Հայերն ըստ եկեղեցական օ-
րինաց պահնցող են եւ բարեբաղդաբար մեզմէ աւելի քաջատոյջ են:

Թողութք որ Հայ վանքերու մէջ պահնցողութիւնը կը շարու-
նակուի ցարդ, նոյն իսկ Վինետիկի Միխիթարեան Հարց վանատան
մէջ եւս չաբաթը մէկ անգամ կիրակի օրերը միայն աշակերտաց
մսեղէն կերակուր արուիլը ստուգեցինք: Եւ ահա կը տեսնենք որ
Միխիթարեան հայրերն որոնք իրենց կեանքը գրեթէ ամբողջովին
մտային աշխատութեամբ կ'անցընեն, երկարակեաց են:

Բնակիւններէն ոմանք եւս կը պնդեն թէ՝ քանի որ մարդուս
ակոսները միաձեւ չեն, որոճացող ակոսներ ալ ունի, հետեւաբար
մարդս ի ընէ թէ՝ միս եւ թէ՝ բանջարեղէն ուտելու համար ստեղ-
ծուած է. վերջապէս դարուս գիտուններն եւ բժիշկներն համակար-
ծիք չեն այս մասին եւ վերջին վճիռն արձակուած չէ տակաւին:

Ուրեմն Հայ եկեղեցւոյ նախնի սրբազան հարք ատողջաբանա-
կան տեսակէտով սահմանած են, որ տարուան վեց ամիսը մսեղէն
եւ վեց ամիսն ալ արմաթիք, բանջարեղէն եւ մրդեղէն ուտեն արեւ-
նը բարեխառնելու համար:

Զմիւռնիա, 25 Սեպտ. 1903

ՍԻՍԷՐՆ ՏԵՐ ԳԱՌՆԻԿԵՍՆ

ԵՒԴՈԿԻԱՅԻ ՆԱՅ ԿԻՆԸ *

Բ

ՀԱՐՍՆՈՒԻԻԻՆ

Նոր կեանքը՝ ուր կը մտնէ Եւգոկիայի աղջիկը հարսնութեամբ,
հոգեկան անօրինակ յոյզերով է որ կ'սկսի: Վարանում, երկիւղ,
տրտնութիւն, ուրախութիւն, հաճոյք, սէր զիրար կը խաչաձեւեն
իր անփորձ աղջկան միամիտ հոգւոյն մէջ զինք ենթարկելով հոգե-
բանական վիճակի մը զոր գծուար է սահմանել: Անձանօթ միջավայ-
րի մը իր շուրջը յաժող նոր զէմքերու ազգայ վարանքը, ինչպէս
նաեւ նոր հարսնութեան յատուկ կարգ մը ձեւակերպութիւններու
հողը բաւական դժնդակ անցք մըն է որ կը պատրաստեն իր աջիւ,
զոր գիւրաւ չէ որ պիտի անցնի իր վիճերոս աղջկան անհամարձա-

* Տես Ա. Մամուշ րիւ 35, երես 830:

կուլթեամբը: Այդ ամէնէն առաջ մանաւանդ, այդ նոր կեանքի սեմին վրայ խակ իրեն կապասէ առադաստի սենեկին, հարսանեկան առաջին զիշերուան խորհրդաւորութիւնը: Բայց վերջապէս այդ խորհրդաւոր պահն ալ կուգայ կանցնի:

Հարսնիքին հետեւեալ օրը փեսին տան կողմէ աւետաւոր կին մը կը զրկուի աղջկան տունը որ հետը կը տանի խորհրդանշանական չաքարեղէններու ծրար մը, եւ միեւնոյն ատեն փեսին մերձաւոր աղջակամուհիները կը համալսմբուն հարսնետունը աջի-լոյսի ու շնորհաւորութեան խրախճանք կատարելու նոր հարսին համար: Պէտք է ըսնի թէ այս սովորութիւնները հիմա իբրեւ ձեւակերպութիւն կը կատարուին, թէեւ անցելոյն մէջ ամենամեծ նշանակութիւն ընծայուած է ատոնց առիթ տուող կոչութեան ապացոյցի պարագային, այնպէս որ մեծ անտեղութիւններ պատահած են ուր որ կարծուած է թէ այդ ապացոյցը գոյութիւն չունի:

Յաջորդ կիրակի օրը հարսին օժիտը կը զրկուի աղջկան տունէն մանչուն սուներ, եւ հարսը իր կեսրայրին, կեսրոջ, ապրերուն, ներերուն, տալիւուն, ինչպէս նաեւ կնքածոր եւ կնքամօր եւ այլ մերձաւոր ու կարեւոր աղջականներու, որք հոն եկած հաւաքուած կըլլան, մէյմէկ ձեռք ճերմալիզէն նուէր կուտայ իր բերած օժիտէն եւ անոնք ալ մէյմէկ ոսկի նուէր կուտան անոր իբրեւ երեսնէ:

Նշանակութեան արժանի է թէ հարսը իր նշանուելու օրէն սկսեալ քանիցս առիթ կուենայ այս կարգի նուէրներ ստանալու թէ իր, եւ թէ իր ամուսնոյն աղջականներէն: Մասնաւորապէս հարսնիքին օրը աղջկան աղջականները եւ աղջակամուհիները անպատճառ մէյմէկ ընծայ կը բերեն հարսին. այս ընծաները կըլլան ընդհանրապէս հազուադէպ կերպոս, եղբայր, զլսու սանտր, բաղնիքի թաս կամ կոնք եւ: Կուզենք այս սովորութեան օղտակարութեան վրայ քիչ մը ծանրանալ այս տեղ:

Իբրոգնութեան ագնիւ սկզբունքը որ դաւառական ընտանիք բարքերու այնքան դժուար մէկ կողմը կը ներկայացնէ, այս սովորութեան մէջ զեղեցկապէս ի յայտ կուգայ: Ո՛չ միայն հարսն է որ նուէրներ կ'ընդունի իր աղջականներէն, այլ եւ փեսան ալ, եւ փեսին ստացած նուէրներն ընդհանրապէս կ'ըլլան սեական անհրաժեշտ կահ կարասիներ: Ու այսպէս՝ հարսին ու փեսին ստացած նուէրները միանալով՝ կը նայիս որ ձեւացուցեր են ո՛չ արհամարհելի արժէք մը, ամուսնութեան յարակից ծախսոց զոնէ մէկ մասին բերը վերցնելով փեսին ուսերէն: Երբ մտածենք թէ ամուսնութեան առթիւ հարսանեկան ծախքերը ի՞նչքան դժուարաւոր բեռ մըն են աղքատիկ ու միջակ զատակարգի երիտասարդներուն համեստ քսակներուն համար, որոնք չառ հեղ հարսնիք մը ընելու համար ստիպուած են իրենց ունեցածը չունեցածը ծախսել եւ յետոյ՝ ենթարկուել նիւթական անձկութեան եւ կարօտութեան, երբ խորհինք

նաեւ թէ այս ծախքերը հոգալու նիւթական անբաւականութիւնը ինչքան երիտասարդներու պատճառ կըլլայ որ անպայման կերպով յետաձգեն իրենց ամուսնութիւնը, այն ատեն պիտ' զգանք այս սոփորութեան գնահատելի օգտակարութիւնը: Ազգականի մը ամուսնութեան առթիւ պզտիկ նուէր մը տանիլ անոր ա'յնպիսի աննշան ծախք մըն է որ բան մը չի կշռեր գրեթէ որ եւ է աստիճանի կարողութեան տէր ընտանիքի մը պիւտճէին վրայ, բայց այդ պզտիկ աննշան նուէրները միանալով՝ նորապատկ ամուսնի համար կը ձեւացնեն նշանակելի ամբողջութիւն մը որ բանի մը կը ծառայէ: Ազգականներու միջեւ իրարու նուէր տալու այս սովորութիւնը միայն հարմիրքի պարագային յատուկ չէ այլ եւ այն ամեն առիթներուն՝ ուր ազգական ընտանիք մը որ եւ է արտաքոյ կարգի ծախքի մը կնիքակուած է, այսպէս՝ նորածինի մը ծննդեան, տուն գնելու եւ պարագաներու մէջ ալ ազգականները նուէրով մըն է որ կը ներկայանան աչի - յոյսի, ասով իրենց շնորհաւորութիւններուն եւ խնդակցութիւններուն հնչուն ձեւ մը տալով: Ստուգիւ այս սովորութիւնները իրերօգնութեան աշխիւ գաղափարէն ներշնչուած իմաստուն չարգաչրութեան մը արդիւնքը կը թուին ըլլալ որով ազգական ընտանիքներ մասամբ իրարու մէջ կը բաժնեն իրենց մէկուն կնիքակուած արտակարգ մէկ ծախքը անոր կերպով մը օգնած ըլլալու համար: Դժբախտաբար քաղաքակրթութիւնը չատ մը հին բարի սովորութեանց հետ ասոր ալ վերջ տալու վրայ է: Հիմակուան գաւառացիներն սկսած են աւելի անհատապաշտ ու ետմով դառնալ եւ փոխադարձ օգնութեան վսեմ սկզբունքը, որ զրեթէ բնաղբական հանգամանք մը դարձած էր մեր պայպերուն հոգեբանութեան մէջ, անհետ ջնջուելու վրայ է մեր տեսիլի բարքերէն:

Հին ատենները, ինչպէս չատ մը գաւառներու մէջ գեւ տիրող է, Եւդոկիացի նոր հարսն ալ տեսալ մը սխալ ըմբռնուած համեմատութեամբ, իր կեսրայրէն, ապրերէն, կնքահօրմէն ինչպէս նաեւ ամուսնոյն ուրիշ ազգականներէն երեսը ծածկ կը պահէր լաչակով մը եւ հետեւին ալ չէր խօսեր երկար ատեն: Այս երես ծածկելու սովորութիւնը որ հաւանականաբար օտարներէն մեր բարքերուն անցած էր, Եւդոկիոյ մէջ չատունց վերցած է: Հիմա ձեւակերպութեան համար միայն քանի մը օր երեսը կը ծածկէ եւ մունջ կը պահէ, բայց չուտով թէ՛ կեսուրը եւ կեսրայրը, թէ՛ տալը եւ կնքահայրը կամ այլ ազգականները առաջին առթիւ խոյ հարսին երեսը կը բանան եւ կ'արածեն որ խօսի:

Երբոր նոր հարսնութեան յարակից ընտր աշտօրինակ ձեւակերպութիւնները, ինչպէս նաեւ հարսը առաջին անգամ ազգականուհեաց ընկերակցութեամբ հանգիստադրապէս եկեղեցին Ս. Պատարագի աւաջնորդելու եւ յետոյ՝ ճասնընկնգի բաղնիք տանելու, նաեւ հանգիստադրապէս խնամիկներուն երթալն. արարողութիւնները եւ

փեսին աղգակնաց արուելիք պայմանագրական այցելութիւնները վերջ կը դադարէր, ա'լ հարսը իր ամուսնոյն ընտանիքին հետ ձուլուած, իսկ մարդ եղած է: Ընդհանրապէս առաջին օրերուն մէջ շատ քիչ կը վարուին իր հետ: Նոր հարսը ամուսնու թիւնն ու պարձանքն է: Կեսուրն ու տալերը ինչպէս նաեւ փեսին ուրիշ աղգակնութիւնները հարսու գոհունակութեամբ մըն է որ կը ներկայացնեն իրենց հարսը ամենուն եւ զանի սիրուն մանկիկի մը պէս կը շրջապատեն ամէն տեսակ փայփայանքներով ու գուրգուրանքներով ու նոյն իսկ երբեմն քիչ մը կը շփացնեն ալ: Նոր հարսը փայփայանքի այդ միջոցներուն մէջ կ'ապրի՝ զգլխած եւ շատ դո՛հ է: Իր երանութիւնը կատարեալ է: Գլխի է երեւակայածէն ալ աւելի: Ինքն եւս վերջին ծայր յարգանք եւ խոնարհամտութիւն կը ցուցնէ անոնց հանդէպ: Խարսն կամ մայրիկ կանուանէ կեսուրը, տալերն ու ներերը՝ տուտ, եւ կեսուրը՝ աղա կամ հա՛ն՝ աղա եթէ հա՛նի ունի: Դառնով իր ամուսնոյն՝ բնականաբար յարգանքէ շատ աւելի խոր բան մը սկսած է սածել անոր նկատմամբ: «Պսակը սէր կը բերէ» ի հին զաղափարը հարկւրին ութսուն իննսուն ճիշտ է՝ Եւզոկիացի աղջկան համար որ ամուսնութենէն հաղիւ թէ մէկ երկու շաբաթ անցած, արդէն իսկ կաթողին սիրով մը կը սիրէ իր ամուսինը զոր ամիս մը առաջ դուցէ չէր իսկ ճանչնար, բայց ուրիշներու առջեւ ան բնաւ ցոյց չի տար իր սէրն ու գուրգուրանքը, բնաւ ամուսնոյն վրայ չի խօսիր եւ խորին լըջութեամբ մըն է որ կը վարուի անոր հետ ուր որ առանձին չէ: Հակառակ վարմունք ունեցող հարսերը զարմանալի գատողութեամբ մը իրենց թեթեւաբար խօսիւ կը քննադատուին:

Տարօրինակ զգուշութեամբ մը հարսը անուն մըն ալ չի կրնար տալ իր էրկանը: Ոմանք կը համարձակին իրենց էրկինները անունովին կոչել պատուանդով մը կցուած, զորօրինակ՝ «Յակոբ աղա կամ Էֆէնտի» կամ երբեմն ալ՝ լոկ «Էֆէնտի» կամ «հա՛ն՝ աղա» եթէ հա՛ն է: Բայց ինչպէս որ մէկը կը մեղադրուի եթէ ինքզինքին տնտես մը տալ, անանկ ալ կը մեղադրուին այն կիները՝ որոնք իրենց ամուսիններուն այդպէս պատուանդուն մը կուտան: Էրկը իր կնոջ անունը միայն կուտայ եւ անպատշաճ պիտի չըլլար որ կինն ալ իր էրկը լոկ անունովը կոչէր ինչպէս սովորութիւն է Եւրոպացւոց մէջ: Բայց այս պարագային մէջ ալ էրկան արժանապատուութիւնը կը վիրաւորուի որով հէք եւ զոկիացի կիներ անել զիրքի մը մէջ ինչպէս է ու մանաւանդ երբ ուրիշներու առջեւ խօսակցութեան միջոցին իր էրկը յիշել հարկադրուի, ստիպուած է զժըն-

¹ Բացի բոլորովին անյարմար ամուսնութիւններու պարագայէն, զոր օրինակ երբ 15-20 տարեկան աղջիկ մը կը տուի 50-60 և 60 տարեկան մը, բայց այս տեսակ ամուսնութիւններ ալ հազուադէպ են Եւրոպայի մէջ:

դակ դարձուածքներ տալ խօսքին իր միտքը հասկցնելու համար։ Տարեց հին կնիկներու մէջ կան որ զիսաւորս կըսեն իրենց էրիկը հասկցնելու համար, բայց այս յորջորջումը այլևս զործածութենէ ինկած է։ Իսկ առանձինն Նւգոկիացի կիներ սովոր է մտերմական քա կոչականով կանչել իր ամուսինը։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՅՈՒՂ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԽՈՐԹ ՄԱՅՐԸ

(ՎԻՊԱԿ)

EDMON HARAUCOURT

Սիրելի բարեկամուհիս, կ'զրեմ քեզի վասն զի շատ զժքաղդ եմ, վասն զի խենդի պէս բան մը եղած եմ։ Պէտք է որ սիրտս բանամ քեզի եւ դու ինծի օգնես։ Ինքզինքէս կ'վախնամ, ես ինձմէ կ'ամշնամ։ Սակայն դուն լաւ գիտես որ չար կին մը չեմ, այնպէս չէ։

Որպէս զի ըսելիքներս հասկնաս, պէտք է քիչ մը հեռուէն սկսիմ։ Մինչեւ հիմայ բոլորովին անծանօթ կ'մնան քեզի այն սրբազանները որոնք՝ անցեալ աշնան՝ ա'յնքան անախկալ, ա'յնքան յանկարծական կերպով առաջ բերին ամուսնութիւնս։ Կ'յիշե՞ս, այն ատեն սանկ թեթեւ մը յանդիմանեցիր զիս — եւ ատոր համար չեմ մեղադրեր քեզ — ըսելով թէ պէտք եղածին չափ վատահոլութիւն չունէի վրադ եւ թէ քեզմէ կ'պահէի գաղտնիքներս։ Կ'սխալէիր սակայն, որովհետեւ պարզապէս երջանիկ էի, երջանիկ ա'յնքան անյուսալի կերպով որ չէի համարձակեր ըսելու, ես ինքս չհամարձակելով հաւատալու անոր։

Իրարու հանդիպեցանք, զիրար սիրեցինք անանկ ատեն մը ուր ո'չ ան եւ ո'չ ես ա'լ բան մը չէինք սպասեր կեանքէն։

Գիտես արդէն թէ որչա'փ խեղճ կերպով անցուցի երիտասարդութիւնս, աշխատութեան եւ առանձնութեան մէջ, աղքատ ու անսէր քսանը'նօթը տարեկան էի արդէն եւ ա'լ բան մը յուսալու պատճառ չունէի ապագայէն։

Անիկա, ընդհակառակը, յուսալից՝ տառը տարի երջանիկ ապրած էր, բայց իր կիսով եղբրական մահը ամէն բան խորտակած էր իր մէջ, իր շուրջը, եւ ծաղկալից ճամբէ մը եկած ինկած էր այն միեւնոյն բարոյական անձկութեան մէջ ուր՝ տասը տարուան առուապտղին կեանք մը՝ առաջնորդած էր զիս այնքան յամբօրէն . . .

Այսպէս ուրեմն, իրարու հանդիպեցանք ծովագերեայ գիւղ մը ուր բթելիլ զրկած էր զիս ուժերս վերատանալու եւ ան եկած էր՝ բժշկին խորհրդով՝ իր զաւակը խնամելու։ Միշտ առանձին կ'պտըտէր՝ մօր մը պէս փոքրիկին ձեռքէն բռնած, իսկ ես քաշուած կ'ա-

սրէի, որովհետեւ բնաւ հաճոյք չէի զգար գիւղին մարդուկներէն
եւ անմիտ բամբասանքներէն այն տեսակ մը մարդոց որոնք միջոցը
կ'գտնեն իրարմէ նախանձելու՝ երբ ա'յնքան քիչ բան ունին իրենց
վրայ նախանձելի:

Ամէն օր, օրուան մէջ շատ անգամ կ'տեսնէի անոր անցնիլը՝ աչ-
քերը սեւեռած հեռուն, տարտամութեան մէջ, մինակ ինքն էր որ
կ'հետաքրքրէր զիս այս գիւղին մէջ, բայց իրարու հետ չէինք խօ-
սեր, մինչեւ անգամ ուշադրութիւն ըրած չէր ինծի, բնաւ միաքէս
չէր անցներ՝ առնուիլ անոր այս անտարբերութեան, որովհետեւ ես
զիս հաւնեցնելու փափաք չունէի եւ հայր ու զաւկի այս զոյգը
ինծի կ'ներչնէր ճիշդ ա'յն կարեկցութիւնը զոր կ'զգայ մարդ փո-
ղոցը հանդիպած գիտադրութեան մը վրայ:

Պզտիկին վրայ մանաւանդ շատ կ'ցաւէի, անա'նկ աղուօր, ա-
նա'նկ սերուն էր ան իր դանգուր մազերով ու իր աչուքներով ո-
րոնց մէջ հաղիւ կ'փայլէր վայրկենա'յան ժպիտ մը. կանխահաս
լըջութեան մը ձևերը առած էր հէք պզտիկը, իրր թէ հասկցած ըլլար
մայր չունենալու գիտադրութիւնը, ու համբուրելս կուգար զինքը:

Միշտ սիրած եմ պզտիկները. կ'յիշեմ զպրոցին մէջ ո'րչափ կը
խնդայիք պուպրիկներուս վրայ: Տիպար մայր մըն էի: Բա՛բէ, այդ
թղթէ հրեշտակներուն կ'չռայէի կանխաւ այն զօրով որ՝ աւելի
ետքը՝ պիտի արգիլուէր ինծի ու այն գոռանքը զոր երբէք չպիտի
վայելէր իմ միտէս ելած դաւակ մը: Թերեւս մայրութեան այս վրի-
պած իզճս փոխարինելու եւ մանուկներու քով ապրելու համար էր
որ ընտրեցի դաստիարակուհիի ծանր պաշտօնը այն վայրկենէն՝ ուր
հարկադրուած էի անձամբ ճարելու ապրուստս:

Բայց դառնամ իմ պատմութեանս: Առտու մը սերուն փոքրիկը
ծովկորին վրայ վազվառելու տեսն, գետին ինկաւ ինձմէ քիչ մը
հեռու եւ ես վազելով վերցուցի զինք: Հայրն ալ վաղեց եկաւ:
Տղան սկսաւ սաստիկ լալ եւ հօրը աչքերը արցունքով լեցուեցան:
Տակնուվրայ եղաւ սիրտս մարդուն արտասուելը տեսնելով, եւ երբ
մեր նայուածքները իրարու հանդիպեցան, գեացի որ սիրտս կ'արո-
փէր: «Ո՛հ, պարո՛ն, ըսի, հանդարտեցէ՛ք, բան մը չէ, մէկ տեղը չցա-
ւեցաւ»:

Պ. Լանժօրէ Հոորճակալութիւն յայտնեց ինծի եւ հեռացաւ:
Այս զէպքէն յետոյ՝ ամէն անգամ որ իրարու հանդիպէինք, հայ-
րը քաղաքավարութեամբ կ'ըսէր. «էր եւ պզտիկը կուգար համ-
բոյր մը կուտար ինծի»:

Օր մը անտառին մէջ իրարու հանդիպեցանք: Ես նստած կ'կար-
դայի երբ վրայ հասան անոնք, հայր ու զաւակ: Փոքրիկ Ալպէրը
չուղեց քովէս հեռանալ: Հայրը նախ ներում խնդրեց, յետոյ խօսե-
ցանք գիւղին եւ անոր տեսարաններուն վրայ որոնք հեճելի էին
մեզի իրենց տխրաբոյր մենութեամբ, եւ իսկոյն հասկցանք որ քիչ
մը իրարու կ'նմանէինք: Սակայն խօսակցութիւնը կարճ տևեց:

վաճան զի Պ. Լանժորէ չուզեց երկարել մեր տեսակցութիւնը այս մեկուսացած վայրին մէջ եւ ես զո՛հ եղայ անոր այս զգուշաւոր վարմունքէն։ Բայց եւ այնպէս կեանքիս մէջ առաջին անգամն էր որ առանձին գտնուած էի մարդու մը հետ՝ անտառին խորը եւ զգացած էի անհանգստութեամբ եւ հեշտութեամբ խառն տարօրէնակ տգաւորութիւն մը։

Հարկաւ կ'զուշակեալ որ այնուհետեւ ստէպ կ'տեսնուէինք ծովեզրին վրայ։ Երկուքս ալ գաղտնի հաճոյք մը կ'զգայինք այս տեսակցութենէն որ քիչ մը շունչ աւել կուտար մեզի՝ մեր շուրջը տիրող տափալո՛ւթիւններէն եւ մեր ձանձրոյթը կ'փարատէր։

Տղան կ'պաշտէր զիս. ամէն զիս նշմարելուն՝ իր պզտիկ երազուն ղէմքը զուարթ արտայայտութիւն մը կ'առնէր եւ մինակ իմ քովս գտնուած ատեն կ'իյնդար։ Այս բանը մեզի շատ մօտեցող իրարու եւ մեր համակրութիւնը շուտով մօտեցնուած փոխուեցաւ։ Մի առ մի պատմեցի իրեն բոլոր գաղտնիքներս, առանձնութիւնս, համակերպութիւնս, եւ կ'խոստովանիմ թէ այս արտակցութիւնը քիչ արտփանք չէր առթեր ինծի։

Ինքն ալ ունէր միեւնոյն վիշտերը զորս պատմած ատեն ինծի այնպէս կուգար թէ ուրիշի մը բերնով իմ կեանքիս պատմութիւնը կ'լսէի։ Բնաւ չէր խօսեր իր կնոջ վրայ, այլ միայն իր կրած տառապանքները կ'պատմէր։ Առանց քաշուելու անձնատուր կ'ըլլայի այս բարեկամութեան ազդած հեշտանքին որու մէջ ո՛ր եւ է վտանգ չէի նշմարեր, այն համոզումը ունենալով թէ այրի մարդ մը չէր կրնար աղատ ըլլալ։ Միամտօրէն այնպէս կ'երեւակայէի թէ երկուքըս ալ իրարմով հաճոյալի արձակուրդ մը վայելած էինք, եւ երբ իմ մեկնումիս օրը հասաւ, իսկոյն աչքիս առջեւ եկաւ այն պարտաւորութիւնը որ ապագային մէջ պիտի դոյանար եւ որ հիմակուց կ'աւհարեկէր զիս։ Փոփրիկ Ալպէր լալով պոռաց. «Ձեմ ուղեր որ երթաս. կուղեմ որ հոս մնաս»։

Ձղային տագնապի նման բան մը եկաւ աղուն վրայ, եւ ես ու հայրը անիօս կ'կենդանեք անոր առջեւ, առանց ի՛նչ բսելիքնիս զիտնալու եւ առանց իրարու երես նայիլ համարձակելու։

Նոյն իրիւնը աղան բառ ինծի. «Կ'սիրեմ քեզ»։ Քիչ մնաց որ նուազէի, լսելով ինծի ուղղուած եւ ինծի համար արտասանուած այս երկու բառերը զորս կ'կարծէի թէ ոտանաւորներու մէջ կամ թատրոնի բեմին վրայէն միայն պէտք էի լսել։ Եւ նոյն վայրկեանին իսկ զղացի որ կ'սիրէի զինք։

Անպատում հրճուանք մը տեսակ մը անուշ զինովութիւն պատճառեց ինծի պզտիկին այս խոստովանութիւնը, նետուեցայ վրան, թեւերուս մէջ առի եւ իր գանդուր մագերուն մէջ ծածկեցի ղէմքս ու արցունքներս, զորովանօք եւ զրեթէ խենթի պէս համբուրեցի իր ձիւնի պէս ճերմակ բարակ վիզը եւ ծովային օդէն թխսցած իր

վարդադոյն այստեղը: Ա՛լ մինակ չէի տշխարհի մէջ, ուրիշ կին մը եղած էի, գրեթէ մայր մը. կեանքը կ'ըսցուէր հեշտակից եւ ես նորէն կ'ծնէի:

Հիմա պատմեմ թէ ինչպէ՛ս ամուսնացանք: Ես աղքատ էի եւ նշանածս, առանց հարուստ ըլլալու, պէտք եղածը ունէր. բայց ո՛չ ես ոչ ինքը այս բաներուն վրայ չմտածեցինք: Միայն նոր յարկաբաժին մը վարձեց, որովհետեւ երկուքս ալ, առանց իրարու բան մը ըսելու, ատոր կ'փափագէինք, ինք՝ որպէս զի մեռնող կնոջ քնակարանը չտանի զիս, եւ ես՝ որպէսզի շարունակ աչքիս առջեւ չուեսնամ իմ նախորդին յիշատակները:

Եւ սակայն նախանձոտ չէի եւ բոլորովին իմ երջանկութեանս անձնատուր եղած էի, որովհետեւ սկիզբները այնպէս կարծեցի թէ երջանկութիւնս անխառն էր: Հեշտակի կեանք մը կ'փաբէինք: Սնահուն սիրով մը եւ գրեթէ երախտագիտութեամբ կ'սիրէի մեր պըզուկ Ալպէրը, որովհետեւ ինծի այնպէս կուգար թէ իմ երջանկութիւնս գրեթէ ամոր կ'աւարտէի:

Յետոյ ամէն բան փոխուեցաւ. յանկած թէ կամաց կամաց, չեմ գիտեր, չեմ կրնար ըսել քեզ ասիկայ: Զգացումներ կան որոնք մեր ներսիդին կ'տեղաւորուին իրենք իրենց, յամբարս եւ առանց մեր նշմարելուն, եւ աշխատութիւնը կ'շարունակուի. օր մըն ալ կ'տեսնես որ ամէն բան վերջացած է . . . :

Ի՞նչպէս եղաւ որ սկսայ ասուել այս խեղճ տղան:

Մտիկ ըրէ՛. կադաչեմ, զիս դատապարտելէ առաջ մտիկ ըրէ ինծի:

Պէտք է ազէ՛լ միտքդ պահես սա կէտը՝ այս տղան չա՛տ, հաւատա՛, խիտ չատ կ'նմանէր իր մօրը: Սա ալ չմտնամ ըսելու որ երբևէ տասարդական բովանդակ առիւնովս կ'սիրէի ամուսինս, կ'սաշտէի զինքը. ամէն ինչ էր ինծի համար:

Եկու տես որ կամաց կամաց աններդաշնակութիւն մը, անհամաձայնութիւն մը կ'զգայի մեր երկուքին միջեւ եւ տեսալ մը նեղութիւն՝ որուն մեկնութիւն մը չէի կրնար տալ: Կ'յիշեմ այնպիսի վայրկեաններ ուր սիրելու կ'ամչնայիս այո՛, կ'ամչնայի իրեն սուջեւ. եւ իր պատճառաւ՝ Մէկէնիմէկ ամօթխածութիւն մը կուգար վրաս եւ կ'ուղէի իր ակնարկներէն խոյս տալ: Հիմա կ'հասկնամ ատոր պատճառը: Մեր սիրտերը միասին չէին բաբախե՛ր, իմ տաջին սիրոյս խանդախտութեան կ'պատասխանէր գորովալի մտերմութեամբ մը: Երկու էակներ էինք որոնք միեւնոյն լեզուն չին խօսիր: Ա՛յսչալի: Եւ ասիկայ սոսկալի բան է:

Օ՛հ, իբրեւ է որ սկիզբները վիշտ չպատճառեց ինծի այս բանը: Ի՞նչպէս կուգես որ ինծի նման խեղճ ու բոլորովին անխորճ աղջիկ մը դու չակութիւններ ընէ՝ այս տեսակ բաներէն: Սակայն քու շքնորհիւ հասկցայ ամէն բան: Կ'յիշե՛ս ի՞նչ ըսիր ինծի օր մը թէ

էրիկ մարդիկ չեն կրնար զգաստ ու պարկեշտ կեանք մը անցնել, թէ կարող են անձնատուր ըլլալ անանց սիրելու եւ թէ ժուժկալութիւնը կ'մղէ գիրեկը աշխարհէս կարծելու թէ կնոջ մը սիրահարուած են, մինչդեռ պարզապէս կին մը ունենալու փափաքը ունին:

Օր մը միտքս եկաւ քու այս խօսքերդ եւ այն օրէն ի վեր ստէպ կ'յիշէի զանոնք, ամէն բան կ'ըտցատրէին անոնք: Չէ՞ր կրնար ըլլալ որ Պ. Լանժօրէ, տարուան մը այրիութենէն յետոյ, ամուրիի կեանքէն զզուելով խարուած ըլլար ինքն իրմէ եւ ինծի համար զգացած զգացումներու ընդթէն: Կամ թերեւս սիրոյ տեղ առած ըլլար ինչ որ պէտք մըն էր, եւ իր այս սխալմունքը ծնունդ տար մեր ամուսնութեան, ինչպէս որ ալ եղաւ: Հիմա որ միասին կ'ապրինք, ճշմարտութիւնը կ'երեւի մեզի, բայց չա՛տ ուշ, եւ երկուքնիս ալ կ'առաւելինք ու հետզհետէ աւելի պիտի առաւելինք, ան՝ իմ ներկայութենէս, իմ սէրէս որ զինք կ'յոգնեցնեն ու կ'ձանձրացնեն, եւ ես՝ իր անապրեցութենէն, իր ակներեւ ճիգէն՝ ինծի հաճելի ու քաղաքավար երեւալու համար:

Քաղաքավար՝ կ'հասկնամ՝ այս բառը: Սիրոյ քաղաքավարութիւնը՝ Ո՛հ, այս գարշելի, այս նողկալի զաղասիարը թոյնի մը պէս ներսս մտաւ եւ ես ի դո՛ւր կ'ջանամ վանել զայն ինձմէ:

Ինքզինքս կ'սլաշտպանէի իմ անձիս դէմ ու կըսէի իւրովի. «Անտարբեր է, ուրիշ ոչինչ» իր բնութիւնը այսպէս շինուած է»:

Սակայն օր մը իմացայ թէ իր բնութիւնը բոլորովին ասոր հակառակն էր եւ ինծի չափ ու ինձմէ առաջ ձանչցած էր խանդավառութիւնը, կրակուրոց խեղութիւնը, հոգիի եւ միտքի խոյանքը, ամբողջ սէրը, կատարեալ սէրը, իմ սիրոյս համահոգ սէրը:

Աւա՛ղ, ուրիշի մը մօտ:

Կ'երգնում որ առանց փնտռելու՝ դիպուածով միայն ձեռք անցողի՝ իր կողմէ իր առաջին կնոջ ուղղուած համակները:

Ի սկզբան չուղեցի կարգաւ զանոնք եւ երեք օր համբերեցի: Ժամերով կեցայ զգրոցին առջեւ՝ բանալով ու նորէն դոցելով՝ առանց կարենալ հետանալու անոր առջեւէն: Ամենէն վրայի պահաւանին վրայ կ'տեսնէի իմ անունս, «Տիկին Լանժօրէ...»: Կ'չօչափէի մեռածսէ կապը, համակներու ծրարին թանձրութիւնը ու դուրսով խոյս կուտայի:

Վերջապէս կարգացի . . .

Օ՛հ այդ համակները. մասներս ու աչքերս կ'այրէին անոնք. ճամբորդութեան մը միջոցին գրած էր, ժամը ժամին թուադրուած: Այդ համակները կարգալով՝ կարծես իր ձայնը կ'լսէի. չէր խօսեր ան, կ'մրմնջէր. «Դո՛ւն ես իմ կեանքս, իմ անձէս աւելի՛ կ'սիրեմ քեզ, կ'սիրեմ ա՛յնչափ որչափ դու չես սիրեր զիս . . . Երբ ստիպուիմ՝ վայրկեան մը մոռնալ քեզ, ա՛լ կ'զաղրիմ ապրելէ, եւ երբ միտքս իր ազատութիւնը դառնէ՝ նորէն յարութիւն կ'առնեմ, քու

տեսքդ կեանք կուտայ ինծի . . . : Անկողին մտնելէ առաջ աչքերս
կ'դոցեմ, այնպէս կ'երեւակայեմ թէ դու հոն պառկած կ'ընանաս
յետոյ կամաց մը կ'մօտենամ, վրագ կ'ծովմ' համբուրելու համար
քու ճակատդ, դոցուած աչուքներդ, կիսաբաց շրթունքներդ, կ'համ-
բուրեմ, հաղար անգամ կ'համբուրեմ զանոնք, արթնցի՛ր, հրեշտա՛կս,
արթնցի՛ր որ տեսնես թէ քովդ եմ . . . : Բառ չեմ գտներ ուրախու-
թիւնս յայտնելու համար, երբ կ'մտածեմ թէ քիչ օրէն պիտի վե-
րադառնամ քովդ, լալս պակաս է . . . » :

Այնչափ կարգացի, ա՛յնչափ կարգացի այս խօսքերը որ դոց սոր-
վեցայ : Միւսն ալ անշուշտ կարգացած էր զանոնք, որովհետեւ
թուղթերը բոլորովին ճմռթկած են ու ղեռ կ'պահեն ծալքերը այն
չփակին ուր այդ կիներ կ'պահէր զանոնք, իր սրտին վրայ, եւ եթէ
ժամանակ անցնելով պաղած են անոնք, պատճառն այն է որ կիներ
մեռած է :

Բայց ո՛չ, անիկայ մեռած չէ, կապրի՛, այո՛, կապրի եւ Լանթօրէ
տակաւին կ'սիրէ՝ զանի, ապացո՞յց կուզես, աչքովս տեսայ . . .
զիսե՞ս ի՞նչ . . . աչքիս առջեւը համբուրեց անոր արտեւանունքը :

Իրիկուն մը պզտիկը պառկելու կ'պատրաստուէր, ամուսինս
վառարանին առջեւ նստած կ'դիտէր այրող փայտերը, ապահովապէս
մեռնողը կ'յիշէր, անոր վրայ կ'մտածէր . . . : Տղուն ձայնէն որ
զինք կ'կանչէր՝ յանկարծ իր խորունկ մտածումներէն սթափեցաւ,
գլուխը վեր առաւ քունէն արթնցուած մարդու մը ապշութեամբ,
զաւկին երեսը նայեցաւ եւ մէկէն սկսաւ իր թեւերուն մէջ սեղմել
զանի, իբր թէ երկար առեւնէ ի վեր չէր տեսած եւ այնչափ ուժով
զրկեց որ տղան ճիշ մը արձակեց : Նտեւէ ետեւ համբուրեց անոր
աչքերը եւ երբ տղան վերջապէս իր գլուխը ազատուելով իմ կող-
մըս դարձուց իր զարմացկոտ աչքերը, զիտեցի որ կնոջական նայ-
ուածք մը ունէին անոնք, կարծես մօրը աչքերը կենդանութիւն ա-
ռած էին, եւ կ'զարմանային թէ ի՞նչպէս եւ ի՞նչու հոն կ'գտնուէի
ես այդ պահուն :

Ո՛, հիմայ կատե՛մ ես իրենց զաւակը :

Աստուա՛ծ իմ, միթէ բաւական չէի՞ն նախանձէն կրած տառա-
պանքներս, ու հիմայ անոնց վրայ կուգան կ'աւելնան ատելութեան
դառնութիւնները ու անմեղ արարած մը առեւել խղճի խայթը :

Սոսկում կուգայ վրաս երբ կ'զգամ թէ ոչ կրնամ ծածկել եւ ոչ
ալ զսպել այն ատելութիւնը զոր ի սկզբան փորձեցի սանձել ու
խեղդել : Այս փորքրիկը զոր այնչափ կ'սիրէի, կ'խնամէի, որուն ճըշ-
մարիտ մայրը կ'կարծէի ինքզինքս եւ որմէ կ'պաշտուէի, ա՛լ չեմ
ուզեր, ա՛լ չեմ կրնար տեսնել, յորմէ հետէ իր մեռած մօրը մարմ-
նացումը եղած է : Իր դէմքը, աչքերը, նայուածքը, ձայնը, վերջա-
պէս ամեն բան մայրը կ'յիշեցնեն ու խելքս գլխէս կը տանին, երբ
խօսի՛ կարծես մօրը ձայնը կ'լսեմ ու երբ խնդայ՝ ինծի այնպէս

կուգայ որ զիս քամահելու համար է. երբոր լայ իր աղաղակները
ամբողջ մարմինս կ'առնառնեն, եւ կ'հաւատա՞ս, հակառակ այս ֆի-
զիքական տառապանքներուս, ցաւաղին հեշտանք մը կ'զգամ անոր
պոռալու կամ լալու ձայնը լսելով, որովհետեւ մայրն է որ կուլայ,
կ'տառապի. եւ վրէժս կը լուծեմ:

Կ'զարմանաս անշուշտ թէ այս որքա՞ն փոխուած եմ, իրաւունք
ունիս: Տղան ալ շուտով զգաց իմ փոխուելս եւ ա'լ առջինը չէի ի-
րեն համար. նախ սկսաւ քիչ մը նուազ սիրել զիս, յետոյ տարտամ
վախ մը ունեցաւ ինձմէ, ի վերջոյ սկսաւ փախափախիլ իսկ հիմա բո-
լորովին կ'վախնայ ու քովս չհանդիպիր:

Իր հեռացումը ա'լ աւելի ջղային դարձուց զիս, օր մին ալ եւայ
ծեծեցի՝ զինքը: Հայրը հոն էր, տեսաւ. ծեծելս, բան մը չըսաւ, բայց
դեփ գեղին կտրեցաւ. տղան զրկելով անկողին տարաւ. եւ ձեռքովը
պառկեցուց, իսկ ես չէի համարձակեր տեղէս շարժելու:

Կ'վախնայի դէմ առ դէմ գտնուելէ ամուսնոյս հետ: Շատ լացի եւ.
երբ Պ. Լանժօրէ՝ սրահ մտնելով՝ լալս տեսաւ, ներողամիտ խօսքերով
հանդարտեցուց զիս. անկեղծօրէն ներում խնդրեցի եւ խոստովա-
նեցայ բոլոր վիշտերս, անոնց պատճառները, իմ թշուառութիւնս:

Այն ատեն տեսակ մը ցուրտ մերձեցում առաջ եկաւ մեր հողի-
ներուն միջեւ, մէկը այն յեղակարծ հանդիպումներէն որոնք առաջ-
ուընէ աւելի կ'հեռացնեն իրարմէ երկու սրտերը: Բան մը կտարած
էր, պատրանքը, հմայքը, ի՞նչ որ կուղես ըսէ, հիմա յատկօրէն
կ'կարդար անիկա իմ սիրտս, ինչպէս ես կ'արդացած էի իրենը եւ
որոշապէս կ'հասկնայինք թէ մեր միտքերը այլ եւս զաղրած էին
իրարու. հաղորդակցելէ. եւ ասիկա պզտիկին համար:

Կ'խոստովանիմ որ տղան յանցանք չունի, բայց ի՞նչպէս կուղես
որ ռի չպահեմ իրեն դէմ: Միթէ իմ ձեռքս է սիրելը կամ չսիրելը:
Ներսէս բան մը կ'բողոքէ այդ տղուն դէմ որ կնոջ մը ուրուականն
է եւ որ օր օրի ահսելի, զրեթէ ցնորական կարեւորութիւն մը
կ'առնէ. անիկա այլ եւս ինձի համար իր մօրը ուրուականը չէ, այլ
նոյնինքն մայրն է, կ'հասկնա՞ս այն միւսը որուն պատճառաւ զիս
չեն սիրեր, այն որ արգելք կ'ըլլայ եւ մինչեւ վերջը արգելք պիտի
ըլլայ իմ սիրուելուս, ա'յն մեռած կիներ որ կ'այրեալնէ զիս:

Խեղճ եմ արդեօք. եւ ինչո՞ւ չըլլամ՝ երբ կ'զգամ թէ ա'լ տմէն
յոյս կորսուած, ամէն բան խորտակուած է, եւ ա'յս է որ կ'զայրա-
ցընէ զիս: Միթէ ես ալ իրաւունք չունէի՞ երջանիկ ըլլալու, ինչ-
պէս եղած էր միւսը: Երբ առանց իմ փնտսելուս, ինքնին կուգայ
կ'գտնէ զիս երջանկութիւնը եւ ես հապի. կ'սկսիմ վայելիլ զայն,
ահա յանկարծ ձեռքէս կելլէ, խոյս կուտա՞յ ինձմէ:

Մեղքցիր զիս:

Համբոյրներս — Լուիզ

(Խնացեալը յապրիով)

ՎԱՐՍԱՍ

ՄԱՆԱՏ ՈՒՒՄ

Կուղէ՞ք որ ամենէն կառաղի ֆէմինիստ կինը ձայնը քաշէ: Գեղեցիկ, նոր շրջադրեալ մը ընծայ րբէք իրեն:

*

Նոր հարս: Ճերմակնեւրու մէջ թաթխուած աղջիկ մը որ պսակուած պահուն կը յիշէ թէ խօսքը որո՛ւն տուած է, կը տեսնէ թէ ձեռքը որո՛ւն կուտայ կոր եւ կը փնտռէ թէ սիրտը որո՛ւն պիտի տայ:

*

Սէրը հիւանդութիւն մըն է որմէ բժշկուուելու համար մինակ մէկ զեղ մը կայ: Ուրիշ սէր մը:

*

Ապուշներու եւ խենդերու բազմատուութեան մէջ, նախասիրութիւնս միշտ վերջիններուն պիտի երթայ: Ասոնք խելք ըսուած բանը ունեցած՝ բայց ետքէն կորսնցուցած են, մինչդեռ միւսները՝ բնաւ չեն ունեցած:

*

Ուտել բաւը ի՞նչ այլազան դործածութիւններ ունի, Աստուած իմ: Սովորական մահկանացուները կերակուր կուտեն, իսկ առանձնաշնորհներ կան որ ամբողջ ժառանգութիւն մը կուտեն: Թոթովախօսները կուտեն իրենց բառերուն կէսը: Հարս ու կեսուր զիրար կուտեն եւ զգայուն մարդը ինքզինքը:

Բանբասողները իմ եւ ձեր միտք կուտեն: Խղճամիտ պարտաւորը կուտէ . . . պահանջատէրին իրաւունքը:

Աշխարհիս էն խղճամիտ թաղականը՝ կուտէ . . . ժամին եկամուտները: Տղաքը ծեծ կուտեն . . . երեւին մեծերն ալ:

Շատեր կան որ կուտեն . . . նստած տուններուն վարձքը: Եւ ս՛ղ է այն՝ որ երբէք կեանքին մէջ չախ մը չէ կերած: Հապա կաշառք ուսողները . . . : Աներեւոյնները իրենց ամօթը կուտեն եւ հրդեհայի հեռ գործ ընողները անպատճառ . . . խաղըխ մը:

Հայրեր կան որ կը սնդեն թէ զաւակնին տասնըհինգ օրը անգամ մը դոյզ մը կօշիկ կուտէ: Չար մարդիկ իրենց թշնամիները կուտեն . . . աչքով: Կիներ կան որ փոխանակ չէնքով շնորհքով նստելու երբեմն անանկ խաղթեր կուտեն որ . . . : Ասոր անոր հալը եւ եղունգնին ուտող մարդերու խօսքը չեմ ընել:

Իրերու թէ այս ամենը բաւական չըլլար տեսակ մը մարդեր ալ կան որ կուտեն . . . թնրթերու բաժանորդագինը:

Ընտո՛ր ալ կը մարսեն . . . :

*

Դրամ չահիլ գիտնալը՝ ընդհանրապէս արդիւնք է ստակ ուտել չ'գիտնալու:

*

Գրաբանեանքը կը գտնեն մեղան, աշխարհաբանան-
ները կենդանի, իսկ Լաւրենցիները . . . ծխածը:

*

Սիրոյ վեհախառնութեան վրայ տակաւին հաւատք ունեցող երի-
տասարդ մը իր սիրուհուն կը գրէ:

ՀԱՌԱՄՁ:

«Սիրեցի քեզ եւ դեռ միշտ
«Պիտի սիրեմ, բայց հոգ չէ,
«Թէ կը կրեմ ցաւ եւ վիշտ,
«Եւ քու երբէք փոյթը չէ:
«Քեզ անիծել չեմ կարող,
«Ձի չըսիր թէ դիւ սիրէ,
«Բայց սիրելէս ետքն ալ՝ թո՛ղ
«Որ հոգը դիւ չի լափէ:

Աղջկան պատասխանը համով է. թէ արձակ է ան եւ թէ համարձակ:

«Սիրելիս,

«Շատ կը ցաւիմ, բայց ձեռքէս բան մը չի գար: Միայն կը տես-
նեմ թէ քու սիրող ինձմով լեցուն է եւ համակ ոտանաւորդ՝ հա-
ռաչ մ'ե գաս: Հայ աղջիկներուն սիրաւ իրենց չի պատկանիր, աղ-
բանք մ'է այդ ծախու . . . հարա՛ջ մեզա՛ս:»

Au plus offrant et au dernier enchérisseur ! կրնար աւելցնել:

*

Սիրոյ մէջ անանի բարձրութիւններ կան որոնց՝ գոհիկ մարդոց
խելքը չի հասնիր:

*

Երկու սիրահարներ երբ քովէ քով գան, աւելի շատ բաներ կը
հասկցնեն իրարու երբ կը լսեն, քան երբ կը խօսին:

*

Աղջիկներու ներկայութեան վրան բաց բան մը ըսէ, բոլորը մէ-
կանց աչքերնին վար կ'առնեն, իւրեւ թէ այդ շարժումը միջոց մը
ըլլար չի լսելու:

*

Սարաֆի աղայ ըլլալը ինքնին բան մ'է արդէն: Երանի անոնց
որ Ձիթթէ Սարաֆի աղայ են:

*

Վարժապետութիւն. Անճառագիտութեան եղանակ մը որ տարի-
ներ կը քչէ:

*

Շատ դաւակ ունենալը կոնացի անհաստատութեան դէմ ար-
դելք մըն է, ըսողներ կան: Խնդիր է զիտնալ թէ անհաստատու-
թիւնը — կնիկներու համար — ծննդաբերութիւնէ առաջ կ'սկսի թէ
ետքը:

ՀԱՄԱՇԵՐԱՐՀԱՑԻՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳ

✱ Այսուհետեւ ելեկտրական լոյսով պիտի լուսավորուին փեց փարառոններու՝ Ամէնովձէս Բ. Ռամսէս Ա. Սէթի Ա. Ռամսէս Գ. Ռամսէս Ե. և Ռամսէս Թ. ի դամբարանները։ Մինչև հիմա այդ գետնադամբարաններուն կ'այցելէին մոմերու լոյսով որոնցմէ արձակուած ծուխը այն աստիճան ծանկած էր պատերը և խորաբանդակները՝ որ զրեմէ անտեսանելի դարձած էին։ Այժմ եզրկտական հնունքնայն վարչութիւնը՝ բաւ հազար ֆրանքի մօտ գումար մը հաւաքելով՝ յաջողած է ծածուկ գետնախորշի մը մէջ հաստատել ելեկտրաշարժ մեքենայ մը որ պէտք եղած լոյսը կ'մատակարարէ ճարտարօրէն գետեղուած կանթեղներու որոնց շնորհիւ հազարաւոր զբօսաշրջիկներ կարող պիտի ըլլան այցելել յիշեալ դամբարանները՝ առանց ո՛ր և է փնտ հասցնելու անոնց։

✱ Ըստ վկայութեան ճաբոնի բոլոր մատենագիրներուն ի մէջ այլոց Հատէ-կավան որ ԹոլուՄոյի, Թուրքիէնէֆի և Մարսիմ Կորքիի գործերը քարգմանած է, ճաբոնի կայսրուհին իր կայսրութեան առաջնակարգ բանաստեղծներէն մէկն է։ Ասիկց զատ Միքայիլ ամուսինը ջերմապէս կ'շահագրգռուի ամեն տեսակ արուեստագիտական և գրական գործերով և մասնաւոր հոգածութիւն մը ցոյց կուտայ իր սեռակիցներու դատարարութեան յառաջդիմութեան համար։

✱ Հնդկաստանի կատարութիւնը վերջերս ճրատարակեց չորս հատորներ որոնք կ'պարունակեն երկրին պատմութեան ժառանգող յիշատակարանները։ Ի մօտոյ հրատարակելի ուրիշ երկու հատորներուն մէջ պիտի ամբողջուի անկիլիական տիրապետութենէ առաջ տեղի ունեցած դէպքերուն պատմութիւնը և երկու հատորներուն մէջ ալ պիտի արձանագրուին տիրապետութենէ յետոյ սրատանա՝ անցքերը, վերջապէս մեծահաստք աշխարհագրութիւն մը պիտի ամբողջանայ, այս հաւաքածոն։

✱ Բարիզաբնակ խումբ մը անկիլացի արուեստագէտներ և գրաշատներ մտադրած են Էստրաշի՝ հրա դարձիկներէն միոյն վրայ կանգնել արձան մը ի պատիւ Վիքթոր Զիլիօի, չէ՞ մի որ Շէքսպիր ալ իր արձանը ունի ի Բարիզ՝ Մեանայի պողոտային և Համանի ծառեղւոյն անկիւնը։

✱ Խաղիոյ թագաւորին և թագուհոյն

ի Բարիզ այցելութեան ի յիշատակ շքանշան մը մը պիտի կախուի Փողեանոցին մէջ ի ներկայութեան Ն. Վեհափառութեանց։ Շքանշանին տրամադիւմը պիտի ըլլայ 73 հազարֆրանկմը՝ մէկ երեսին վրայ պիտի ներկայացուին Վիքթոր Էմմանուէլ Բ. ի և Հէլէն թագուհոյն կիսադէմքերը՝ վրայ վրայի դրուած, հակառակ երեսին վրայ պիտի քանդակուի ծաղիկներու և ձեռքերի ճիւղերու խումբ մը՝ հետեւեալ արձանագրութեամբ։ Առ նոցին Վեհափառութիւն թագաւոր և թագուհի Խաղիոյ, Թրանսական Հանրապետութիւն։

✱ **Ռատիֆոմի** ազգայն տակաւին գաղանկիւմը շրջապատուած է այն նորագիւտ մարմինը զոր գաւառ Տէր և Տիկին Քիւրի, և որ՝ անկիլական թերթերուն գրածին նայելով՝ Ք. ճառագայթներուն չափ և թերեւ անոնցմէ աւելի ծառայութիւններ սկսած է մատուցանել վերաբուժութեան մէջ։ Վերջերս Էստրաշի Ձերինի Քրօս հիւանդանոցին մէջ՝ բժիքացիկները զարմանելու առթիւ գործածած են **աւախումը**։ Սոսկալի աստէն կերտած գործարարը չորս անգամ և ամէն մի անգամուն մէկ ժամ տնոգութեամբ ենթարկած են ոտախոմի ազդեցութեան միջանկեալ սրբութե մէջ։ Երբ շաբաթ յետոյ բուժումը զգալի կերպով յառաջդիմած էր։ Վեց շաբաթէն երկու անգամ ևս աւախոմի ազդեցութեան ենթարկուելէ յետոյ՝ քաղցիկը բոլորովին անհետացած էր։ Նմանօրինակ արդիւնքներ ձեռք բերուած են ի Վիէննա քաղցիկաւորներու հիւանդանոցին մէջ։ Ռադիֆոմը մեծ դեր խաղալու կոչուած է արագալի ճառարարութեան շարժիչ գործունէ և լուսավորութեան մէջ։ Առ այժմ իր գործածութեան բնոյժ հանրայնութիւնը գիտարացնող միակ բանն է իր սղութիւնը՝ հաշուաբեւ ըլլալուն պատճառաւ։ Հաւանական չէ որ աւախոմի աւելի առատ աղբիւր մը գտնուի քան **գնկաժմարուկը** որուն մէկ թոճիկն հոգի 1 կրամ աւախոմ կելիէ։ Ռատիֆոմի ամենէն նշանաւոր յատկութիւնն այն է որ իր մէջ կ'պարունակէ չրեմէ անպատու ոյժի մթերք մը, և իր ճառագայթումը հըրնայ դարբնով տեւել։ Միայն թէ առ այժմ կարելի չէ ճարտարարուեստական պատկերմանց համեմատ օգտակարապէս և որոշ կանոնով մը գործանել այս ճառագայթող գործութիւնը։

Լ Ր Ա Ք Ա Ղ

ՄԵՐ ԿԵԱՆՈՒՆ

✦ Գոհութեամբ կ'ժառուցանենք թէ Ամեն Ս. Պատրիարք Հայրն, տեղույս Ազգ. Վարչութեան խնդրանաց համեմատ, հաճած է աւագութեան աստիճանն ու ծաղկեայ փիլին շնորհել Առաջ. փոխանորդ Արժ. Տ. Յովն. Քննչ Միտասեանիւ—Ջերմապէս կ'շնորհաւորենք Արժ. փոխանորդ Հայրն աւագերէցութեան աստիճանին բարձրանալուն և Ս. Պատրիարք Հօր զնահատական վարձատրութեան արժանանալուն համար:

✦ Ասկից առաջ Գարածաշի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ զանգակաւորներ ի հիմանց նորոգելու համար Տ. Աշոտ Սրբազանի (այժմ Առաջնորդ Սամսոնի) և զիւրին երեւելիներուն ու թաղ. Խորհրդոյ նախաձեռնութեամբ հանգանակութիւն մը բացուած, մինչեւ իսկ հիմնարկէքի եկեղեցական արարողութիւնն ևս կատարուած էր, ինչպէս ծանուցած ենք ժամանակին. սակայն ինչ ինչ պատճառներով հանգանակութիւնը կիսկատար մնալով՝ զանգակատան շինութեան գաղափարը մէկ կողմ ձգուած էր: Այժմ կ'լսենք թէ յիշեալ հանգանակութեանէն զոյացած 15 ոսկւոյ մօտ գումարը, որ հանգանակիչ մօտնախմբին անդամներէն Մեծ. Գրիգոր Էֆ. Յոտապաշեանի մօտ կ'գտնուի ցարդ, պիտի յանձնուի Աշխատասիրաց Ընկերութեան՝ յատկացնելու համար զայն ի մօտոյ կոռուցանելի Մանկապարտէզի շինութեան, ըստ միասնաւոր բազմանոց հանգանակութեան մասնակցող ազգայնոց:

✦ Ազգ. Պատրարարանի Խառն ժողովը իր վերջին նիստերէն միոյն մէջ նկատողութեան առնելով Նրուսաղէմի վանքին խնդիրը, երկար խորհրդակցութիւններէ յետոյ՝ համաձայնութեամբ որոշեր է Նրուսաղէմի Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր հետ վանական ծանօթ խնդիրներուն վրայ ի գիմաց Կեղր. Վարչութեան տեսակցելու համար՝ յատուկ անձ մը զրկել Նրուսա-

ղէմ իրր տեղեկարեր կամ պատուիրակ, և այս պաշտօնը յանձնելու է Պատրիարարանի Դիւանի Տեսուչ Բարձրոյ Էֆ. Թէլեանի որ կ'պատրաստուի մօտ օրէն նամբայ ելնելու: — Ըստ ամենայնի համախոտ գտնուելով հանդերձ Կեղր. Վարչութեան սոյն գործնական և բանասոր որոշման և անվերապան վստահութիւն ունենալով Թէլեան Էֆ. ի վարչական և հաշուադիտական կարողութեան փորձառութեան, ինչպէս նաև անոր ուղղամիտ ու անկեղծ նկարագրին վրայ՝ որոնք մէյմէկ փայլուն գրաստիւններ են յաջողութեամբ ի գլուխ հանելու իրեն յանձնուած վաղեմի պաշտօնը, կ'իրօյնենք թէ լաւագոյն պիտի ըլլար մէկի տեղ երեք կամ առնուազն երկու հոգի նշանակել այդ կարևոր պաշտօնին, բանի որ այնքան բարդ և կ'ընտոտ հանգամանք մը ունին քննելի խնդիրները, և բանի որ միակ անձ մը մեծ զբոսարութիւն պիտի կրէր առանձին ամէն բան, ամէն հաշիւ քննելու պէտք եղած մանրամասնութեամբ և վանքին մէջ աւարող հակընդդէմ կիրքերու և կուսակցութեանց տարբարայնութեան մէջէն գտնելու, դուրս հանելու ճշմարտութիւնը, արդարութիւնը և իրաւունքը որոնք՝ կ'ծուրծուր ամէնուն կողմն և ո՛չ մէկուն կողմն են: Միւս կողմէն եթէ դիւրագգաժութիւններ կամ արժանապատուութիւններ չվիրաւորելու նկատուեմով արուած է մէկէ տակ ինչ իրք քննիչ չզրկելու որոշումը, միտակ Թէլեան Էֆ. ի զրկուելն ալ՝ իրր ծանօթ և մտերիմ Ամեն. Տ. Յարութիւն Ս. Պատրիարք Հօր, տնքաւական է երեւոյթները փրկելու, բանի որ այս կամ այն եղանակու Կեղր. Վարչութեան կողմէ հակակշռի սկզբունքը կ'որոշարարուի վանական հաշիւներու մասին. իսկ եթէ երթեկութեան ծախսաց համար առարկութիւն ըլլալ, վանական վարչութիւնը շատ զիւրութեամբ կրնայ և մանաւանդ պարտաւոր է հոգալ պէտք եղած գումարը, ինչպէս ժամանակաւ լիաւի հոգա-

ցած է հանգուցեալ Ստեփան փաշայի եր-
ժեկեւեռեան և այլ ծախքերը:

✠ Իսա Եօսփանէ՝ ստացած ենք **Գի-
տակի** Սաղիմապաշտպան (Յ) զրու-
ժեանց պատմականոյ և նորանոր յայա-
նութիւններ պարունակող յօդոսած մը ո-
րու հրատարակութիւնը զանց կ'ընենք
առայմամ, սպասելով պաշտօնական քննա-
ձեանց ելքին:

✠ Ուրախութեամբ կ'լսենք թէ վեհ.
Կայսրը բարեհաճած է Սանիէի տառիման
շնորհել Տիարպէքիրի մեր գործակալ և
բարեկամ ծանօթ փառապան Մեծ. Պո-
ղոս . Վաղարշակ էֆ. Տէր Գարրիէլեանի
որ այս առթիւ շնորհատրական հեռա-
գիրներ և նամակներ ստացեր է համակիր
բարեկամներէ, ինչպէս նաև իր բնակա-
րանին մէջ ընդունել և պատուասիրել
է քաղաքին երեկելիները և կրթական
պաշտօնականները: Մենք ևս մեր կողմէ կը
շնորհաւորենք մեր համակրելի բարեկա-
մը՝ կայսերական բարձր շնորհաց արժա-
նանալուն համար:

✠ Թամանեան լեզուի ծանօթ ուսուցիչ
Տիար Նիկողոս Թոմփսեան, որ երկար
ժամանակ պաշտօնավարած է Սանասար-
եան վարժարանի մէջ և որ նախորդ
դպրոցական շրջանի վերջն հրաժարելով
իր պաշտօնէն՝ ընտանեօր բաղաքս Էկոս
է ամսոյ մը չափ մնացած էր, ներկայ
դպրոցական տարեմուտի տոմիւ հրաւի-
րուած է Սամսոնի ազգայիններէն՝ ու-
սուցչական պաշտօն ստանձնելու անդուշն
Ազգ. վարժարանին մէջ և որդէն իսկ
մեկնած է քաղաքէս և ձեռնարկած իր
նոր պաշտօնին:

✠ Գոնուեմեամ կ'իմանանք թէ Դա-
դիկ շարեւած երեմբ որ ասկէ առաջ
Տպագրական Տնայութեան կողմէ աւալա-
ման կերպով դատարան ենթարկուած էր,
անցեալ շարժած օրումնէ սկսեալ բարձ-
րագոյն հրամանաւ արտօնուած է շարու-

նակել իր հրատարակութիւնը: Մեր շնոր-
հաւորութիւնն էր:

✠ Ստացանք Սմբատ էֆ. Գաւառեանի
մէկ ընդարձակ շրջաբերականը որով կը
ծանուցուի թէ չափական գիտութեանց
մասնագէտ ուսուցիչ Նորունոյ էֆ. Գար-
մաշեան հեղինակած է **Թուարանու-
րեան և Երկրաչափութեան** լիակա-
տար դասընթացք մը՝ բազմազան չորս
մասերէ կամ գլխերէ բոնիք տարողչա-
պէս աւարտած և կեդր. Ուսումն. Խոր-
հույզէն և **Մեաքիճէն** վաւերացեալ
կողմ ու պատրաստ են հրատարակման:
Գաւառեան էֆէնտի՝ որ ստանձնած է այն
գործին հրատարակութիւնը, կ'յաշտարաբէ
թէ Գաւառագիտութեան այս քառասոր
ձեռնարկը՝ իր գծած մեծոքին, նիւթերու
բաշխման ևն տեսակետով գեր ի վեր է
ցարդ հրատարակուած ամէն Պատրանու-
թիւններէ. նոյն իսկ եւրոպական համբա-
ւաւոր ո՛ր և է զաւագիրքէ և կոչուած
է անհուն ծառայութիւն մատուցանելու
թէ՛ ուսանողներուն և թէ՛ ուսուցիչնե-
րուն: Գործին հրատարակութիւնը պիտի
սկսի և աւարտի 1903 - 1904 դպրոցական
տարեշրջանին մէջ, բաժանորդագինն է
(կանխիկ վճարելի) 27 զըշ արտասա-
ման 6 Ֆրանք, 2 1/2 ռուպլի:

✠ Ստացանք Մարգարեան Գրիգոր
էֆէնտիի հեղինակած և Ֆէրպէրեան
տպարանէն հրատարակուած **Աշխարհա-
գրութեան** տարական դասընթացքի Ա.
և Բ. տարի՝, անգղերական (Կ. Պոլիս),
բնական և քաղաքական մասերով: Ատնց-
մի, զտա մասնաւոր խնամքով զետեղուած
են մատարդական հրահանգներ, պար-
տականութիւններ, հարցարաններ և մա-
ւոր ուղեւորութիւններ որոնցմէ մեծապէս
կրնան օգտուիլ ուսուցիչք, իրենց
յարմար դասած վաւերականները կամ
ընդլայնումները ընկնով: Գին 2 1/2
զրուշ:

ԲԱՅՈՒԱԾ Է **„ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ“**

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ

34րդ ՇՐՋԱՆԻ

1904

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Խմբագրութիւնս որոշած ըլլալով Բայան-Մամուլի ԿԱՆԻՍԻԿ ընդունիլ յառաջիկայ նոր շրջանի բաժանորդագրութիւնները, արժան կ'դատէ ծանուցանել իր յարգոյ բաժանորդներուն, որ եթէ կ'փափաքին նորոգել իրենց բաժանորդագրութիւնը հաճին մինչև 1903 Պետեմբեր 30 հասցնել մեղ իրենց բաժնեգիրն:

Տե՛ս բաժանորդագրութեան պայմանները:

ՊԱՅՄԱՆՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ա. Մամուլի բաժանորդագրութիւնը բացարձակապէս ԿԱՆԻՍԻԿ է: Երբէք նկատողութեան չպիտի առնուին՝ առանց բաժանորդագրի ներփակման՝ եղած դիմումները: Բաժնեգիրն կրնան զրկուիլ Մանտարոսով, փ. գրով և կամ Թղթատան բուլով 20 հատ 1 զրուշնոց բուլը 20 զրուշի հաշուով: Կորսուած Թերթեր վերստանալ փոխաբող պէտք է որ վճարեն անոնց գինը: Հասցէի փոփոխութեան պարագային անհրաժեշտ է երկու զրուշ զրկել: Չհրատարակուած յօդուածք ետ չեն տրուիր, եւ առանց բացատրութեան անպատասխանի կ'մնայ այս առթիւ խնդրուած ո եւ է բացատրութիւն: Կ'ընդունուին նաեւ ծանուցումներ չափաւոր գիներով:

Ա. Մամուլի բաժանորդագրութիւնն է:

Թուրքիոյ հարստ սարեկան	50	Վեցամսեայ	30	զրուշ
Արսասահեանի	»	»	12	փրակ
Ռուսաստանի	»	»	5	ռուպլի

ՀԱՏԸ 40 փարս

Ա. Մամուլ ձեռքէ կ'ծախուի Պոլիս եւ կեդրոնատեղին ու միակ զործակալն է ՄԵԾ. ՆՇԱՆ ԷՃ. ԹԱՆԵԱՆ Պահէ Գալբու ր. 59, կ'գտնուի նաեւ ինչպէս Բերաի նոյնպէս եւ բոլոր լրագրավաճառներու եւ ծխավաճառներու մօտ հատը 40 փարսի:

Ուղղակի բաժանորդագրուիլ փափաքողք պէտք է դիմեն Խմբագրութեան և կամ Թերթիս Գործակալներուն:

Հասցէ՝

م. ماموريان مخدومي — از مير

« آر. وليان مامول » غزنه سی صاحب امتیاز ومدير مسئولی

Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻ

ԽՐԱԳՐԻՐ - ՏԵՕՐԵՆ

«ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ»

Շաբաթաթերթի

Իզմիր

M. MAMOURIAN FILS

RÉDACTEUR - PROPRIÉTAIRE

de la Revue Hebdomadaire

« AREVELIAN MAHOUL »

Smyrne

“Ա. ՄԱՄՈՒԼԻ, ԲԱԺԱՆՈՐԴԱՑ ՀԱՄԱՐ ՈՎ ՈՐ ԿՈՒՋԷ ՈՒՆԵՆԱԼ ԻՐ ՄԵԾՍԳԻՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԸ

Խմբագրութեան ծանօթ վարձակալի արուեստագէտ մը՝
Ա. Մամուլի բաժանորդաց հաճելի անակնկալ մը ընելու համար
յանձն առած է մինչև Մէկ Ութ խմբագրութեան ուղ-
ղուած լուսանկարները «Կոմիտաս» միջոցաւ ամենաճիշդ նմա-
նութեամբ բնական մեծութեան վերածել և իրենց հաս-
ցէին վերագարձնել:

ԳՐԵ ՄԷՆ ՄԻ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻ

50 × 60 բնական մեծութեամբ 1 1/2 մեծիս
50 × 40 կես բնական մեծութեամբ 1 »

ԿԱՆԻՍԻԿ ՎՃԱՐՆԵԼԻ

Լուսանկարները կարելի է դրկել՝ երկու հաւասար մե-
ծութեամբ, քառթօններու մէջ կապելով, իսկ վերագարձի
հասցէն մտքուր և որոշ գրով տեղեկացնել, սխալմանց տեղի
չտալու համար:

Հասցէ՝

Խմբագրութիւն Ա. Մամուլի

“ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ”

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱՌԱՌՏԵԱՆ

Բ. Դրան մեծ պողոտան թիւ 20

Կ. ՊՕԼԻՍ

ՏԵՐ 4 ՏՆՕՐԷՆ

Տ. ՃԻՎԵԼԵՆԵԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքական եւ Ազգային Տեսութիւններ, Լուրեր,
Թղթակցութիւններ, Գիտական եւ Արուեստական յօդուածներ,
Թերթօն եւն. եւն.:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Դաւաններու հարստ սարեկան 100 դր. վեցամսեայ 50 դր.
Պօլսոյ » » 35 » 40 »
Արտասահմանի » » 22 գր. 11 գր.

Ձեռիկ կը ծախուի հաշը 10 փարայի: